

Typology of Iranian “fathers” on Instagram Viners pages

Abolfazl Eghbali , Assistant Professor, Department of Women and Family Studies, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran. (Corresponding Author).

Email: a.eghbali@alzahra.ac.ir

Fatemeh Karimi Dardashti , PhD student in Cultural Policy, Imam Sadeq University, Tehran, Iran,
Email: Fa.karimi@isu.ac.ir

Extended Abstract

Introduction: The educational and cohesive influence of the father is directly related to his authority within family relationships, and this authority plays a significant role in organizing family life. Therefore, although the role and position of the father vary across societies due to cultural and social differences, there is a shared understanding across cultures regarding the principle of “respect for the father.” It can be argued that many dysfunctions and irregularities within the Iranian family are rooted in the absence or marginalization of the “father” in domestic relations. The removal of the father from family interactions generates numerous harms and challenges to the family structure, particularly with regard to its educational and socializing functions.

Producers of short video clips and content creators active on Instagram are commonly referred to as “Viners.” Instagram Viners seek subjects that attract and retain audiences in order to produce and publish humorous content. One of the most frequent and popular themes among them is the figure of the “father.” Persian-language Instagram Viner pages are filled with content that directly or indirectly addresses the concept of fatherhood. Accordingly, the present study aims to analyze the representation of the father on the social network Instagram, with a specific focus on popular Iranian Viner pages.

The theoretical framework of this study is based on Stuart Hall’s theory of representation, one of the foundational approaches in media and cultural studies. The research employs qualitative content analysis as its methodological approach. Qualitative content analysis is a method for the subjective interpretation of textual and visual data through systematic processes of classification, coding, and the development of themes or patterns. While this method allows for interpretive analysis, its scientific rigor is ensured through a structured and transparent coding procedure. Qualitative content analysis moves beyond the surface-level or literal meaning of texts and examines both explicit and implicit themes and patterns embedded within the content.

Method: Following the observation and qualitative analysis of 100 clips published on Persian-language Instagram Viner pages related to fathers, a network of key concepts and categories was identified and organized, and their associated implications were examined. The findings led to the extraction of 10 major cate-

gories and 82 direct implications in the representation of fathers across these clips. All identified categories and implications reflected negative, derogatory, and satirical portrayals of fathers' status and dignity. Categories such as the handy father, unsupportive father, selfish father, materialistic father, reckless father, self-willed father, old-fashioned and traditional father, discriminatory father, unfair father, and bad-tempered father emerged as the dominant representations.

Findings: The findings suggest that the widespread circulation of such representations in cyberspace contributes significantly to the weakening of the father's role and status within the family, particularly in the minds of adolescents. This study clearly demonstrates the type of image of fatherhood that is constructed and disseminated on Instagram and shows how content creators on this platform contribute to the ridicule and rejection of fathers in the audience's perception. Although this process may not always be intentional or consciously planned by Viners, the negative impact of such content on audiences remains substantial, regardless of the creators' intentions. The continuous exposure of the public—especially younger generations—to these portrayals fosters a negative image of the father. Over time, this leads to increased disrespect toward fathers within families and a gradual decline in their social status and dignity.

Conclusion: The father, who historically held a central role in the family, appears to have lost much of this position in contemporary society for these reasons. The combination of such content with media and communicative techniques has made it particularly appealing to audiences. By turning the father into a recurring subject and employing persuasive media strategies such as repetition, exaggeration, amplification of negative experiences, labeling, emphasis on bad temper, fabrication, character assassination, violence, ridicule, and emotional provocation, Viners construct representations of fathers that resonate with everyday experiences. This familiarity facilitates audience identification and encourages the consumption and dissemination of such content. Ultimately, the production and circulation of these representations in the media sphere and within public consciousness constitute one of the main factors contributing to the erosion of the father's position in the family and the growing distrust toward him.

Keywords: Father, social networks, Instagram, Viner, cyberspace.

واکاوی تصویر پدر در شبکه‌های اجتماعی (مطالعه موردی: واینرهای ایرانی اینستاگرام)

ابوالفضل اقبالی^۱، فاطمه کریمی دردشتی^۲

چکیده

گسترش فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی تعاملی نظیر اینستاگرام باعث شد تا کاربران به کنشگران اصلی در چرخه تولید، انتشار و مصرف محتوا تبدیل گردند. در این فضا سوژه‌های مختلفی دستمایه محتواپردازی کاربران قرار گرفته و به دلیل ماهیت سرگرمی این پلتفرم‌ها، محتواهای تولید شده اقتضای طنز و هجو دارند. یکی از سوژه‌های کاربران فارسی زبان اینستاگرام، پدر است. براین اساس پژوهش حاضر درصدد واکاوی تصویر بازنمایی شده از پدر در صفحات واینرهای فارسی زبان اینستاگرام می‌باشد. روش مورد استفاده در این پژوهش، تحلیل محتوای کیفی مبتنی بر نظریه بازنمایی استوارت هال است. محققان ابتدا با استفاده از روش گلوله برفی ۲۰ صفحه واینرهای اینستاگرامی بالای ۲ میلیون دنبال‌کننده را شناسایی و پس از مشاهده ۱۰۰ کلیپ مرتبط با موضوع تحقیق در این صفحات، به استخراج ۱۰ مقوله عمده و ۸۲ دلالت اصلی درباره پدر نائل گردیدند. این مقولات عبارت‌اند از پدر دم دستی، پدر غیرحامی، پدر خودخواه، پدر مادی‌گرا، پدر بی‌تدبیر، پدر خودرأی، پدر قدیمی و سنتی، پدر تبعیض‌گرا، پدر ناراست و پدر بداخلاق. یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که چه تصویری از پدر برای مخاطبان توسط واینرهای اینستاگرامی ساخته می‌شود و چگونه بر اذهان مخاطب تأثیر می‌گذارد و طرد پدر افزایش می‌یابد.

واژگان کلیدی

پدر، شبکه‌های اجتماعی، اینستاگرام، واینر، فضای مجازی.

مقدمه

خانواده اولین و مهم‌ترین محمل رشد و تربیت افراد جامعه به شمار می‌رود و از این منظر می‌توان گفت که سلول بنیادی جامعه محسوب می‌گردد. ارزش‌ها و باورهای دینی متخذ از اسلام نیز خانواده را محبوب‌ترین (حرعاملی، ۱۹۹۱: ج ۱۴: ۳) و عزیزترین (مجلسی، ۱۹۸۳: ج ۱۰۰: ۲۲۲) نهاد بشری نزد خداوند معرفی می‌کنند. در این بستر نقش تربیتی والدین در کنار یکدیگر و هم‌افزایی پدر و مادر در ایجاد محیطی امن و سالم برای رشد همه جانبه و متعادل فرزندان جایگاه بسزایی دارد (Kir-by, 2019: 3). این دیدگاهی جهانی است که بیشترین سهم در شکل‌گیری هویت و رفتار فرزندان متعلق به والدین است (Baumrind, 1967: 162). نقش پدر در فرآیند تربیت و انسجام‌بخشی به هویت افراد و اعضای خانواده بی‌بدیل است و در سنین پایین برای فرزندان دل‌گرمی و اعتماد به نفس ایجاد می‌کند و در پرتو حمایت‌ها و پشتیبانی‌های پدر خانواده است که فرزندان در عرصه‌های مختلف زندگی به توفیقاتی نایل می‌گردند (شریعتمدار و همکاران، ۱۴۰۲؛ مسعودی و همکاران، ۱۳۹۴). اثر تربیتی و انسجام‌بخش پدر ارتباط مستقیمی با اقتدار او در مناسبات خانواده داشته و این اقتدار در به سامان رساندن اوضاع خانواده نقش مؤثری دارد (Askeland: 2020) لذا نقش و جایگاه پدر در جوامع مختلف اگرچه به دلیل تمایزات فرهنگی و اجتماعی تفاوت‌هایی با یکدیگر دارد، اما درباره «احترام به پدر» هیچ اختلافی میان فرهنگ‌ها و جوامع مختلف دیده نمی‌شود.

شاید بتوان ادعا کرد که اغلب کژکارکردی‌ها و ناتنظیمی‌های خانواده ایرانی ریشه در غیبت «پدر» در مناسبات خانه دارد. حذف پدر از مناسبات خانواده زمینه‌ساز آسیب‌ها و چالش‌های متعددی بر پیکر خانواده و به‌ویژه کارکردهای تربیتی آن می‌گردد. پژوهشگران نشان داده‌اند که فقدان حضور مؤثر پدر در خانواده آثار زیان‌باری بر فرآیندهای تربیتی فرزندان (Jimeno, 2022: 375)، عملکردهای روان‌شناختی فرزندان (Kadir, 2019)، افزایش ناسازگاری و تنش در محیط خانواده (Chiu, 2018)، افسردگی و انزوای اجتماعی فرزندان (Feigelman, 2020: 119)، اختلال در شکل‌گیری هویت جنسیتی دختران (Chen, 2022: 307) افزایش استرس و اضطراب اجتماعی فرزندان و به‌ویژه در دختران (Gao: 2022)، تقویت رفتارهای پرخاشگرانه (Diener, 2010: 153)، کاهش اعتماد به نفس و افت تحصیلی (Bohlin, 2000: 24)، اختلال در فرآیند رشد شناختی و اخلاقی (Adams, 1985: 35) به همراه دارد.

پدری یک تعریف نفس‌الامری دارد و یک تعریف تاریخی و مبتنی بر تجربه زیسته ایرانیان. پدری در معنای ذاتی آن، جلوه‌ی صفات تدبیر، رزق، رأفت، اقتدار، کفایت، رفق، حلم، غیرت و ولایت خداوند است که مأموریت او قیام برای مصالح خانواده است. پدری لحظه بسط و بروز تام فضایل و ملکاتی ست که در سنت ایرانیان به «مردانگی» از آن‌ها یاد می‌گردد. پدری در فاهمه جمعی ما ایرانیان اگرچه تحقق تام این صفات نبوده، اما هم‌نشینی این صفات با تصویر پدر در ذهن اکثریت مردم ایران به نحو وثیق و پرتکراری تجربه شده است. پیوند عاطفی قدرتمند «پدر-دختری» یا تجربه‌های ناب «پدر-پسری» که در فرهنگ واژگان و اصطلاحات خانوادگی مردم ایران وجود دارد، دلالت آشکار بر ذهنیت تاریخی مثبت ایرانیان از مفهوم پدر و جایگاه معتبر او در خانواده دارد. در سنت جامعه ایرانی پدر جایگاه مهم و محوری در مناسبات خانواده داشت و به یک معنا می‌توان گفت خانواده ایرانی در پیشینه تاریخی خود «پدرسالار» بوده است. پدرسالاری که در سنت خانواده ایرانی وجود داشت به معنای محوریت و ریاست مرد در خانواده است که در ادبیات دینی ما نیز به چشم می‌خورد (قرآن کریم، نساء: ۳۴) و معطوف به سازوکارهای اعتباربخش به نقش و جایگاه پدر در ایفای مأموریت‌های خانوادگی است. این مکانیسم اعتباربخش به جایگاه پدر در خانواده از جمله «احترام»، «همراهی» و «پذیرش» همواره در متن فرهنگ جامعه ایرانی حضور داشته و ضامن حفظ و بقای خانواده در طول تاریخ بوده است.

در سال‌های اخیر، شبکه‌های اجتماعی به یکی از ابزارهای کلیدی برای برقراری ارتباط، تبادل اطلاعات و مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی تبدیل شده‌اند. یکی از اهداف و انگیزه‌های افراد برای فعالیت در رسانه‌های اجتماعی، کسب درآمد است؛ زیرا این پلتفرم‌ها از جمله بهترین و مساعدترین بسترها برای فعالیت اقتصادی و کسب درآمد به شمار می‌روند (Arrigo, 2019: 676). یکی از مؤثرترین این شبکه‌های اجتماعی اینستاگرام است که با بیش از یک بیلیون کاربر در حال حاضر یکی از گسترده‌ترین شبکه‌های ارتباطی مبتنی بر تصویر در دنیا شناخته می‌شود (Kemp, 2019: 10). اینستاگرام در جامعه ایران نیز با استقبال بسیار بالایی از سوی شهروندان مواجهه شده و به همین دلیل دارای تأثیرات گسترده فرهنگی، سیاسی و تربیتی در زندگی روزمره شهروندان است به از این منظر شایسته توجه و عطف نظر بیشتری در فضای آکادمیک است (Caliandro & Graham: 2020).

تولیدکنندگان کلیپ‌های کوتاه و محتواپردازان فعال در فضای اینستاگرام را «واینرا» می‌نامند. واینرهای اینستاگرامی با هدف جذب و حفظ مخاطب به دنبال سوژه‌هایی هستند تا بتوانند با ژانر طنز کلیپ‌هایی را تولید و منتشر نمایند. یکی از سوژه‌های پرتکرار و مورد توجه آن‌ها «پدر» است. صفحات واینرهای فارسی زبان اینستاگرام پر از محتواها و کلیپ‌هایی است که مستقیم و غیرمستقیم به مفهوم پدر می‌پردازند. براین اساس پژوهش حاضر درصدد واکاوی تصویر پدر در شبکه اجتماعی اینستاگرام و به صورت خاص صفحات واینرهای پرمخاطب ایرانی است.

پیشینه پژوهش

در زمینه موضوع پژوهش حاضر به‌طور خاص هیچ پژوهش معتبری یافت نشد اما درباره بازنمایی پدر در رسانه به‌طور ویژه در رسانه ملی، سینما، موسیقی و کتاب پژوهش‌هایی صورت گرفته است که عبارت‌اند از:

بهمنی (۱۳۹۶) در مقاله «بازنمایی رسانه‌ای از مردانگی در نظام پدرسالار با رویکرد نشانه‌شناسی گفتمانی؛ مطالعه موردی: سریال ستایش» ۲۷ صحنه بازنمایی نظام پدرسالاری و مردانگی را از این سریال انتخاب نمود تا دلالت‌های صریح و ضمنی پس از تحلیل نشانه‌شناسی در سطح خرد مشخص شود و بتوان آن را با بافت کلی جامعه ایرانی تحلیل و واکاوی نمود. یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که مردانگی بازنمایی شده در این سریال نمایانگر سلطه‌گری، خشونت و تحکم پدر در ساختار خانواده است که از نوع مردانگی کیفرسان محسوب می‌شود. در واقع رسانه با این نوع تصویرسازی، مردانگی تضعیف شده و متزلزل را به نمایش گذاشته است.

صفری و ظاهری (۱۳۹۶) در مقاله «بررسی تأثیر مدرنیته بر جایگاه پدر/شوهر در خانواده ایرانی با تکیه بر رمان‌های فارسی» به مهم‌ترین عوامل ایجاد دگرگونی در نقش پدر در خانواده سنتی ایرانی پرداخته که شامل مسائل شغلی، حوادث سیاسی، سفر به خارج از کشور و دانشگاه و اصلاحات دولت در زمینه مسائل خانواده است. نتایج پژوهش بیانگر آن است که در دوره پهلوی جایگاه پدر دستخوش تغییر شد.

جو-یونگ لی^۲ (۲۰۲۳) در مقاله «بازنمایی پدران کره‌ای در رسانه: تحلیلی از متن ترانه‌های معاصر» به تجزیه و تحلیل آهنگ‌های پاپ کره‌ای در ۳۰ سال گذشته که از واژه «پدر» در عنوان استفاده شده، با هدف بررسی جنبه‌های فرهنگی و تاریخی کره

1. Viner

2. Joo-Young Lee

در حوزه بازنمایی پدر در فرهنگ پاپ پرداخته است. در همین راستا ۱۲ شعر آهنگ پاپ معاصر کره‌ای مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته که برخی از بازنمایی‌های رایج از پدران کره‌ای شامل فداکاری، تنهایی، سکوت، شخصیت کنترل‌گر، مورد نفرت توسط کودک و بطلان است.

فیسلی^۱ (۲۰۲۰) در مقاله «پدران در رسانه‌ها» به بازنمایی پدر بر روی پرده سینما و تلویزیون پرداخته و به تغییر تصویر پدران از نان‌آوران زندگی به نقش جدید عصر معاصر اشاره کرده است.

آمنه ساهر و همکاران^۲ (۲۰۲۴) در مقاله «ارتباط استفاده پدران از رسانه‌های اجتماعی برای مقایسه اجتماعی با شیوه‌های فرزندپروری غذایی آن‌ها» به استفاده بیش از ۸۵ درصد والدین از رسانه‌های اجتماعی اشاره دارد و هدف آن توصیف نحوه استفاده والدین از رسانه با تمرکز بر موضوعات مربوط به تغذیه کودک و وعده‌های غذایی خانواده و ارتباط بین آن‌ها است.

سری دوی و همکاران^۳ (۲۰۱۵) در مقاله «تمایل به رفتار پرخاشگرانه کودکان در منطقه ساحلی جاوه مرکزی: نقش تعامل والدین و فرزند، محبت پدر و قرار گرفتن در معرض رسانه» به تحلیل نقش تعامل والدین-کودک، محبت پدر و مواجهه با رسانه در گرایش به رفتار پرخاشگرانه کودکان پرداخته و گروهی از کودکانی که تمایل به رفتار پرخاشگرانه دارند را از گروه دیگری از کودکانی که تمایل به رفتار غیر پرخاشگرانه دارند، تمایز قائل شده و تجزیه و تحلیل کرده است.

سارا سی. هانتور و همکاران^۴ (۲۰۱۷) در مقاله «معضلات ایدئولوژیک در گزارش‌های پدران مراقبت‌کننده اولیه در رسانه‌های خبری استرالیا» به شناسایی راه‌هایی جهت بازنمایی پدران مراقبت‌کننده اولیه توسط رسانه‌های خبری پرداخته است.

میرعلی ملک (۱۴۰۰) در کتاب «نقش پدر در قاب تلویزیون: تحلیل انتقادی نحوه بازنمایی پدر در مجموعه‌های طنز تلویزیونی» در گام اول به بازخوانی جایگاه خانواده به‌ویژه پدر در منابع اسلامی پرداخته، سپس در گام دوم سه سریال منتخب را مورد بررسی قرار داده تا با استفاده از روش تحلیل گفتمان جهت بازنمایی جایگاه پدر در این سریال‌ها، بتواند راهکارهای رسانه‌ای مناسب جهت بازنمایی مطلوب نقش پدری در رسانه ملی را ارائه کند.

در راستای موضوع پژوهش حاضر، تاکنون تحقیقاتی صورت نگرفته و مورد توجه پژوهشگران واقع نشده است. لذا این پژوهش به لحاظ پرداختن به شیوه‌های بازنمایی نقش پدر در یکی از پلتفرم‌های محبوب همچون شبکه اجتماعی اینستاگرام که محتواهای منتشر شده آن توسط فعالان فضای مجازی پرمخاطب با اثرگذاری بالا قابل توجه است، از دیگر پژوهش‌های انجام شده، متمایز است. به گونه‌ای که نحوه تصویرسازی پدر در شبکه‌های اجتماعی و به دنبال آن پیامدها، تغییر و تحولات ایجاد شده در جایگاه پدر تاکنون مورد بررسی قرار نگرفته و به این مسئله توجهی نشده است.

چارچوب نظری پژوهش

چارچوب نظری پژوهش حاضر مبتنی بر «نظریه بازنمایی»^۱ استوارت هال^۲ به‌عنوان یکی از رهیافت‌های بنیادی در مطالعات رسانه‌ای است. هال معتقد است امر غیرایدئولوژیک در رسانه وجود ندارد و اساساً تمام آنچه در رسانه‌ها بازنمایی می‌شوند در راستای ترویج یک ایدئولوژی و گفتمان یا تضعیف گفتمانی دیگر اتفاق می‌افتد. تأکید هال بر زبان به‌مثابه امر گفتمانی ناظر به فرآیند معنابخشی به جهان پیرامونی از طریق رسانه است و بازنمایی بخشی اساسی و مهم از فرآیندی است که به تولید معنا و مبادله آن در میان اعضای یک فرهنگ و افراد جامعه می‌پردازد (Hall, 1997: 13). به‌بیان دیگر از آنجا که پدیده‌های فرهنگی فی‌نفسه قادر به دلالت نیستند، معنای این پدیده‌ها ناگزیر باید از طریق و به‌واسطه فرهنگ بازنمایی شود. این بازنمایی از طریق فرآیندهای توصیف، مفهوم‌سازی و جایگزین‌سازی، معنای چیزها را برمی‌سازد. اگرچه جهان پیرامون ما مستقل از بازنمایی‌هایی که از آن صورت می‌گیرد، وجود دارد؛ اما معناداری آن وابسته و در گرو نحوه بازنمایی آن است. براین اساس باید گفت بازنمایی رفتاری است که از طریق آن ما واقعیت را واجد معنا می‌سازیم (ذکایی، ۱۳۹۲: ۱۵). بازنمایی دارای دو نظام به هم مرتبط است که در مرکز فرآیند تولید معنا در هر فرهنگی جای دارند. نخستین نظام، معنا بخشیدن به جهان را برای بشر ممکن می‌سازد. انسان‌ها با ساختن مجموعه‌ای از تطابق‌ها یا زنجیره‌ای از معادل‌ها میان چیزها مردم، اشیاء، اتفاقات، ایده‌های مجرد و... و نظام مفاهیم بشر و نقشه‌های مفهومی‌شان، به جهان معنا می‌بخشند. نظام دوم، مجموعه‌ای از تطابق‌ها میان نقشه مفهومی بشر و مجموعه‌ای از نشانه‌ها را ایجاد می‌کند. نشانه‌هایی که در قالب زبان‌های گوناگون ترتیب یافته و ساماندهی شده‌اند و این زبان‌ها، دال

1. Representation Theory

2. Stewart Hall

یا بازنماکننده آن مفاهیم هستند. این روابط میان «چیزها»، مفاهیم و نشانه‌ها در قلب تولید معنا در زبان قرار دارد. فرایندی که این سه عنصر را به هم پیوند می‌دهد، همان چیزی است که استوارت هال «بازنمایی» می‌نامد. در واقع از رابطه میان این دو نظام بازنمایی، نشانه‌های تولید شده در درون زبان سازمان می‌یابند، معنا تولید می‌کنند و می‌توان آن‌ها را برای ارجاع به اشیا، مردم و اتفاقات در جهان واقعی به کار گرفت؛ اما هال نگاه ویژه‌ای نسبت به نشانه و رویکرد نشانه‌شناختی برای تفسیر بازنمایی دارد. به عقیده هال در رویکرد نشانه‌شناختی، بازنمایی به مثابه پایه‌ای برای تفسیر نمایش دیگری، همچون بنیانی برای عملکرد کلمات به عنوان نشانه‌ها در درون زبان درک می‌شود (میرزایی و پروین، ۱۳۸۹: ۱۲).

استوارت هال برای تبیین کیفیت ارتباط میان مفهوم بازنمایی که به تعبیر خودش چندان هم ساده و سراسر است نیست و معنا، زبان و فرهنگ سعی می‌کند برداشت‌های متفاوت از بازنمایی را در یک طبقه‌بندی نظری کلی ارائه کند. از این منظر نظریه‌های بازنمایی در سه دسته کلی قرار می‌گیرند:

۱. نظریه‌های بازتابی^۱

۲. نظریه‌های تعمدی^۲

۳. نظریه‌های برساختی^۳

در نگاه بازتابی ادعا بر این است که زبان به شکلی ساده، بازتابی از معنای از پیش موجود در جهان است. در نگاه تعمدی یا ارجاعی این اعتقاد وجود دارد که زبان تنها بیان‌کننده چیزی است که نویسنده قصد بیان آن را دارد و نگاه برساختی به بازنمایی که استوارت هال نیز بدان معتقد است، بر این تأکید می‌کند که معنا «در» و «به‌وسیله» زبان ساخته می‌شود (سروری‌زرگر، ۱۳۹۰: ۱۴). برساختی بودن بازنمایی نزد هال، از خلال نگاه به زبان، به مثابه رسانه محوری در چرخه فرهنگ شکل می‌گیرد. برای وی زبان در مفهوم عام آن مطرح است و طیف وسیعی مشتمل بر زبان نوشتاری، گفتاری، تصاویر بصری، زبان علائم حرکتی، زبان مد، لباس، غذا و... را در برمی‌گیرد. بر این اساس او در درون نظام زبان از سه گانه مفاهیم، اشیا و نشانه‌ها یاد می‌کند و معتقد است مجموعه‌ای از فرایندها، این سه مقوله را به یکدیگر مرتبط می‌کند. به بیان دیگر هال معتقد است که معنا برساخته نظام‌های بازنمایی است (Hall, 1997: 16). محور اساسی در همه نظریه‌های بازنمایی این است که برخلاف ظاهر، بازنمایی عین واقعیت

1. Reflective
2. Intentional
3. Constructive

نیست؛ بلکه فرایند گزینش واقعیت است. رسانه‌ها در خلال بازنمایی‌های خود از واقعیت‌های اجتماعی اقدام به برساخت معنایی این واقعیت‌ها می‌نمایند. از طرفی رویکردهای تحولات ارزشی در جامعه ایران در چند دهه اخیر را می‌توان به دو بازه زمانی پیش از فراگیرشدن رسانه‌های اجتماعی و پس از آن تفکیک نمود.

پیش از فراگیرشدن رسانه‌های اجتماعی، از دهه پنجاه تا دهه سوم انقلاب، میزان اهمیت ارزش‌های مادی برای جامعه ایران رو به افزایش بوده و در این بازه زمانی نسبت اهمیت شاخص‌های ارزش‌های معنوی رو به کاهش بوده است. به گونه‌ای که میزان اهمیت آن برای گروه‌های سنی مختلف، متفاوت بوده و برای بازه سنی پنجاه به بالا بیشتر از گروه سنی جوانان امروزی حائز اهمیت بوده است (طالبان و دیگران، ۱۳۸۹: ۲۳). ارزش‌های اجتماعی در دیدگاه ریتزر جزء واقعیات اجتماعی غیرمادی محسوب می‌شود. در واقع ارزش‌های اجتماعی یعنی هر آنچه توسط جامعه ارزش‌گذاری شود (طالبان و دیگران، ۱۳۸۹: ۲۷). در همین راستا اینگلهارت دوازده سنجه ارزشی برای ارزش‌های مادی و غیرمادی ارائه می‌دهد (طالبان و دیگران، ۱۳۸۹: ۲۹)، زیرا با گذر زمان عوامل مختلفی سبب تغییر و تحولات در ارزش‌های اجتماعی می‌شود. از این رو رسانه‌های اجتماعی یکی از این عوامل محسوب می‌شود.

با فراگیرشدن رسانه‌های اجتماعی تغییراتی در ارزش‌های اجتماعی بین دو نسل جوان و میانسال ایجاد شد (فرامرزیانی و دیگران، ۱۳۹۵: ۱۲۳). این در حالی است که ارزش‌ها سبب پیوند فرهنگ میان هر ملتی با نسل آینده می‌شود و غفلت از آن سبب ایجاد بحران هویت خواهد شد. رسانه‌های اجتماعی به علت نفوذ بالا بر زندگی بشر به‌ویژه بر ارزش‌های اجتماعی نسل جدید نیز تأثیر بسزایی داشته است (طالبان و دیگران، ۱۳۸۹: ۱۲۴)؛ بنابراین تفاوت معناداری بین دو نسل جوان و میانسال فعال در شبکه‌های اجتماعی از منظر ارزش‌های اجتماعی وجود دارد (طالبان و دیگران، ۱۳۸۹: ۱۴۳). همچنین توجه به رویکردهای مرتبط با رسانه‌های اجتماعی و تحولات فرهنگی و اجتماعی حائز اهمیت است؛ زیرا تغییرات بر فرهنگ امری تدریجی است و در یک بازه زمانی طولانی رخ می‌دهد.

در عصر فضای مجازی تبادل ایده‌ها، باورها و ارزش‌ها از طریق رسانه‌های اجتماعی در سطح جهانی امکان‌پذیر است که در این مسیر، بر پویایی‌های فرهنگی تأثیر بسزایی دارد (قاسمی، ۱۴۰۲: ۸). به گونه‌ای که سبب ایجاد دگرگونی‌هایی بر

نسل جدید می‌شود (قاسمی، ۱۴۰۲: ۷). یکی از این تحولات، تعامل میان فرزندان با والدین است که افزایش شکاف نسلی را به همراه داشته است. این در حالی است که عدم آسیب‌شناسی در این حوزه، عواقب جبران‌ناپذیری را با گذر زمان به همراه دارد.

روش پژوهش

روش تحقیق حاضر از نوع تحلیل محتوای کیفی است. تحلیل محتوای کیفی را می‌توان روش تحقیقی برای تفسیر ذهنی محتوای داده‌های متنی از طریق فرایندهای طبقه‌بندی نظام‌مند، کدبندی و تم‌سازی یا طراحی الگوهای شناخته شده دانست (ایمان، ۱۳۹۰: ۱۹). تحلیل محتوای کیفی به محقق اجازه می‌دهد اصالت و حقیقت داده‌ها را به گونه‌ی ذهنی، ولی با روش علمی تفسیر کند. عینیت نتایج به وسیله وجود یک فرایند کدبندی نظام‌مند تضمین می‌شود. تحلیل محتوای کیفی به فراسویی از کلمات یا محتوای عینی متون می‌رود و تم‌ها یا الگوهایی را که آشکار یا پنهان هستند به صورت محتوای آشکار می‌آزماید (ایمان، ۱۳۹۰: ۲۱).

جامعه آماری تحقیق حاضر واینرها یا بلاگرهای ایرانی فعال در شبکه اجتماعی اینستاگرام بوده و نمونه آماری پژوهش تعداد ۲۰ صفحه فعال دارای مخاطب بالای ۲ میلیون است. واحد معنا یا همان واحد تحلیل^۲ در این پژوهش، کلیپ‌های منتشر شده در صفحات بلاگرها است. صفحات انتخاب شده بلاگرهای ایرانی به عنوان نمونه آماری پژوهش حاضر عبارت‌اند از:

جدول ۱. لیست واینرهای ایرانی اینستاگرام (نمونه مورد مطالعه پژوهش)

ردیف	نام بلاگر	آدرس صفحه اینستاگرام	تعداد دنبال‌کننده	پروفایل
۱	حسن ریوندی	Hassan_reyvandi	20.2 M	
۲	میلاد قاسم‌خواه	Milad_khahhh	8.1 M	

	6.2 M	Kamyar۶۹۶	کامیار	۳
	4.5 M	hamedtabrizii	حامد تبریزی	۴
	4.5 M	Mahdidub۱	مهدی داب	۵
	3.7 M	Iz.mohsen	محسن	۶
	3.4 M	v_Mojtabashafiee	مجتبی شفیع	۷
	3.4 M	khodephati	خود فاطمی	۸
	3.2 M	Saburi_ali	علی صبوری	۹
	3.1 M	Kamy_hi	کامی حسینی	۱۰
	3 M	Mostafa.azad۱	مصطفی آزاد	۱۱
	2.9 M	pedramkazemiiiiii	پدرام کاظمی خیرآبادی	۱۲

واکاوی تصویر پدر در شبکه‌های اجتماعی [...] |

	2.8 M	shayankaffash	شایان کفاش	۳۱
	2.7 M	Hmn.iranmanesh	هومن ایرانمنش	۴۱
	2.7 M	Sajadnazarifar	سجاد نظری‌فر	۱۵
	2.6 M	Sohrabrostami_	سهراب رستمی	۱۶
	2.2 M	_y_Mehdi	مهدی محمودی	۱۷
	2.2 M	Aliesmaili_fun	پدر و پسر/کمدین	۱۸
	2.1 M	Armanthefreak	آرمان	۱۹
	2 M	Hai_mahdiiii	حاج مهدی	۲۰

فرآیند جمع‌آوری داده‌ها این‌گونه بود که ابتدا کلیپ‌های مرتبط با پدر در این صفحات انتخاب گردید و مضامین مطرح‌شده در هر کلیپ درباره پدر لیست شد و درنهایت این مضامین به مقولات عمده دسته‌بندی گردید.

یافته‌های پژوهش

پس از مشاهده و تحلیل محتوای کیفی ۱۰۰ کلیپ منتشرشده در صفحات و اینترهای فارسی زبان اینستاگرام درباره پدر، شبکه‌ای از مضامین و مقولات عمده شناسایی و دسته‌بندی شده و دلالت‌های مربوط به هر کدام لیست گردید. قبل از پرداختن به یافته‌های پژوهش

حاضر لازم به ذکر است که تحولات اجتماعی و فرهنگی عصر جدید باعث تغییر جایگاه و موقعیت پدر در خانواده گردیده و عنصر «پدر مقتدر» جای خود را به «پدر رفیق» داده است. پدر مقتدر در نظام خانواده سنتی با رویکرد آمرانه و اراده‌ورزی از بالا به پایین شناخته می‌شد و اراده سایر اعضای خانواده در طول اراده و رأی پدر قرار داشتند؛ اما در دنیای جدید این رویکرد به همراهی و رفاقت تغییر شکل داده و پدر در موقعیت پذیرش اراده‌ها و انتخاب‌های سایر اعضای خانواده در مناسبات زندگی بیش‌ازپیش قرار گرفته است. این تغییر و تحولات البته به خودی خود امر مذموم و منفی به حساب نمی‌آید و دلالت بر تضعیف جایگاه یا تخفیف‌شان و منزلت پدر در خانه نیست. در محتوای موجود در صفحات و اینترهای اینستاگرام هم برخی از فیلم‌ها و کلیپ‌ها دلالت بر همین تصویر و معنا از پدر داشتند؛ اما غلبه مضامین در روایت این و اینرها از پدر معطوف به مفاهیم و عناصری بود که در ادامه اشاره خواهند شد.

جدول ۲. مضامین و مقولات عمده درباره پدر و دلالت‌های آن‌ها

ردیف	مقولات عمده	دلالت‌های اصلی
۱	پدر دم دستی	تحقیر پدر، تمسخر پدر، رفتارهای دون شان توسط پدر، شوخی‌های سخیف با پدر، عدم اجازه گرفتن از پدر و هماهنگی با او برای استفاده از وسایلش، لباس‌های کثیف و نامرتب پدر، گوش ندادن به حرف پدر، پایه بودن پدر برای کارهای خلاف، نقش کمرنگ در تصمیمات مهم زندگی، دروغ گفتن و پیچوندن پدر
۲	پدر غیرحامی	مقایسه تحقیرآمیز فرزند با دیگران، عدم پذیرش اشتباهات فرزند، ضایع کردن فرزند در مقابل دیگران، تمسخر و سرکوب فرزند، عدم اعتماد نسبت به فرزند، کمرنگ بودن ارتباط پدر و فرزندی، رقابت پدر با فرزند، عدم رفاقت و روابط صمیمی پدر فرزندی، عدم ابراز محبت به فرزند، گردن نگرفتن فرزند در مقابل اقوام، بزرگنمایی اشتباهات کوچک، عدم احترام به فرزند، عدم درک احساسات فرزند، ترس فرزند از ابراز خواسته‌ها در مقابل پدر، عینک بدبینی، منفی‌بافی، عدم راهنمایی درست پدر، عدم همراهی پدر با فرزند
۳	پدر خودخواه	خاموش کردن کولر علیرغم نارضایتی سایر اعضا، در دست داشتن کنترل تلویزیون و مشاهده اخبار، استفاده از لوازم فرزند بدون اجازه او، بی‌اعتنایی به خواسته‌های فرزندان، خود را مالک همه‌چیز خانه دانستن، پدر از خودراضی
۴	پدر مادی‌گرا	خسبیس بودن، آشفته شدن بابت هزینه قبوض، ترجیح اموال به فرزندان، فروش فرزند به همراه لوازم خانه، پول‌توجیبی ندادن، اهمیت پول بر خانواده
۵	پدر بی‌تدبیر	فروش زمین به ثمن بخش در گذشته، اقتدار نداشتن پدر، تربیت نادرست فرزندان، افراط پدران در استفاده از اینترنت، تربیت نادرست فرزند توسط پدر، عدم گفتگو پدر با فرزند

۶	پدر خودرأی	نپذیرفتن نظر دیگران، خود عاقل پنداری مفرط، اشتباه دانستن تمام کارهای فرزند، توهم توطئه داشتن نسبت به همه، همه فن حریف دانستن خود، تجربیات تلخی از پدر، خودمختار
۷	پدر قدیمی و سنتی	بی‌اطلاعی پدر از نیازهای فرزندان، به‌روز نبودن اطلاعات پدر، نداشتن پاسخ برای سؤالات فرزندان، ناتوانی در استفاده از گوشی و اینترنت، سوتی دادن در شبکه‌های اجتماعی به دلیل بلند نبودن، کلافگی فرزندان از بودن در کنار پدر، عادات سنتی، مقایسه پدر نسل قدیم و جدید، خشم پدرهای نسل قدیم، پدرسالاری در نسل قدیم، فرزندسالاری در نسل جدید، عدم توجه به تفاوت‌های نسلی، تربیت فرزند با ضرب و شتم در نسل قدیم
۸	پدر تبعیض‌گرا	ترجیح فرزند دختر به پسر، محبت بیش از حد به دختر و تندی کردن با پسر، روی خوش نشان دادن به غریبه‌ها و ترش‌رویی با فرزندان
۹	پدر ناراست	دروغ‌گویی، عدم تطابق گفتار و رفتار، قبی آمدن پدر، پدر دورو
۱۰	پدر بداخلاق	گیر دادن و غر زدن مدام پدر، رفتارهای زشت، توهین به فرزند، عدم رعایت اصول اخلاقی، ایجاد استرس پدر به اعضای خانواده، عدم آرامش اعضای خانواده، ارتباط نامناسب پدر با اعضای خانواده، عدم صمیمیت پدر با خانواده، ارتباط خشونت‌آمیز پدر با خانواده

یافته‌های این پژوهش منجر به استخراج ۱۰ مقوله عمده و ۸۲ دلالت مستقیم در بازنمایی تصویر پدر از میان حدود ۱۰۰۰ کلیپ منتشر شده در این صفحات گردید. در ادامه به تبیین تفصیلی هریک از این مقولات و مضامین می‌پردازیم:

۱. پدر دم دستی و حقیر

عمده‌ترین و پرتکرارترین مضمون مطرح در کلیپ‌های واینزهای اینستاگرام پیرامون پدر، ناظر به تحقیر، تمسخر و دم‌دستی انگاشتن پدر و جایگاه او در خانواده بود. حجم وسیعی از محتوای مرتبط با پدر در این صفحات به تخریب وجهه، شخصیت، اعتبار و منزلت پدر اختصاص داشت. در این کلیپ‌ها پدر یک عضو دم دستی و بدون منزلت و اعتبار است که می‌توان با او شوخی‌های زشت و زننده کرد، رفتارهای توهین‌آمیز با او انجام داد، تصویر او را با لباس‌های کثیف و نامرتب بازنمایی کرد، به او دروغ گفت و او را اصطلاحاً دور زد، او را برای انجام کارهای خلاف و نادرست به عنوان پایه کار و همراه نشان داد و نقش تربیتی او را نادیده گرفت، بدون هماهنگی و یا کسب اجازه از او وسایلش را برداشت و نقش او را در تصمیمات زندگی کم‌رنگ و تشریفاتی نشان داد.

۲. پدر غیرحامی

پدر غیرحامی یکی از مضامین پرتکرار مطرح در محتواهای تولید و منتشر شده توسط

واینرهای اینستاگرام پیرامون پدر بود که در اغلب محتواها به مقایسه تحقیرآمیز فرزند با دیگران توسط پدر اشاره شده است، همچنین پدری به نمایش گذاشته شده که به علت عدم اعتماد نسبت به فرزند خود نه تنها حامی آن نیست بلکه اشتباهات آن را نپذیرفته و با بزرگ‌نمایی خطاها منکر ارتباط پدر و فرزند شده، پدری که به علت عدم رفاقت و ارتباط کم‌رنگ با فرزند خود آن را در مقابل دیگران ضایع و سرکوب کرده و گاهی اوقات حس رقابت دارد، پدری که نتوانسته تاکنون به فرزند خود ابراز محبت کند، پدری که با عدم درک فرزند سبب ایجاد فاصله شده و از خواسته‌های او بی‌اطلاع است. به گونه‌ای که پدر که با عینک بدبینی نسبت به فرزند خود منفی‌بافی کرده است.

۳. پدر خودخواه

یکی دیگر از مضامین پرتکرار، پدر خودخواه بود. پدری که به خواسته‌های اعضای خانواده بی‌اعتنا بوده و فقط به منویات خود اهمیت می‌دهد. دلالت‌های این تصویر در کلیپ‌های واینرها غالباً این‌گونه بود که پدر کنترل تلویزیون و کولر را با نارضایتی سایر اعضا در دست داشته و مطابق با میل خودش آن‌ها را خاموش و روشن یا جابجا می‌کند و به وضعیت سایر اعضا بی‌توجه است. همچنین پدری که بدون هماهنگی و رضایت فرزند از همه لوازم او استفاده کرده و خود را مالک همه وسایل خانه پنداشته است. در واقع چنین پدری محبوبیتی در خانواده نداشته و فاصله خود را با سایر اعضا روز به روز بیشتر کرده است.

۴. پدر مادی‌گرا

پدر مادی‌گرا دیگر مضمون پرتکرار اشاره شده در محتواهای واینرهای اینستاگرام بود. در واقع این مضمون اشاره به وابستگی بیش‌ازحد پدر به مادیات و ترجیح امور مادی به فرزندان و اعضای خانواده دارد. پدری که به علت خسیس بودن بابت هزینه قبوض منزل آشفته شده و پول تو جیبی را نادیده گرفته است. پدری که با ترجیح اموال بر فرزند به دنبال کسب درآمد از طریق فروش فرزند به همراه لوازم خانه بوده و اهمیت پول بر اعضای خانواده را بیشتر دانسته است.

۵. پدر بی‌تدبیر

از دیگر مضامین پرتکرار در کلیپ‌های واینرهای اینستاگرام، پدر بی‌تدبیر بود. پدری که به دلیل عدم درایت زمین خود را به ثمن بخش فروخته و در تربیت نادرست فرزندان نیز اقتداری نداشته است. در واقع پدری نمایش داده شده که در زندگی از تدبیر لازم

برخوردار نیست، ازجمله با افراط در استفاده از اینترنت دیگر نتوانسته الگوی مناسبی برای فرزند خود باشد و تربیت نادرستی به‌مرور زمان صورت گرفته است. یکی از بی‌تدبیری‌های پدر که در محتواها اشاره شده عدم گفتگو و تعامل با فرزند بوده است.

۶. پدر خودرأی

پدر خودرأی یکی دیگر از مضامین تکرارشونده در محتواهای صفحات و اینترهای فارسی زبان اینستاگرام بود. این مضمون ناظر به این نکته است که پدر ضمن نپذیرفتن نظرات دیگران علی‌الخصوص فرزندان، از ویژگی‌های دیگری از جمله خودعقل‌پنداری مفرط، توهم توطئه داشتن نسبت به همه افراد و خودمختاری برخوردار بود. پدری که به علت همه فن حریف دانستن خود تمام کارها و فعالیت‌های فرزندان را اشتباه دانسته و در قالب تجربیات تلخی از پدر به عنوان پدری از خودراضی در اذهان فرزندان به یادگار ثبت شده است.

۷. پدر قدیمی و سنتی

دیگر مضمون پرتکرار اشاره شده در کلیپ‌های و اینترهای اینستاگرام، پدر قدیمی بود که بیانگر پدری بی‌اطلاع از نیازها و خواسته‌های فرزندان است و به علت به روز نبودن و ناتوانی در استفاده از گوشی و اینترنت، از اطلاعات لازم برخوردار نبوده تا پاسخگوی سؤالات فرزندان خود باشد و سبب کلافگی فرزندان از بودن در کنار پدر شده است. در واقع پدری را نمایش داده که به‌صورت روزمره و طبق عادات سنتی خود عمل کرده است. از این‌رو پدر نسل قدیم با پدر نسل جدید مقایسه شده تا تمایزات آن مشخص گردد. یکی دیگر از تفاوت‌های اشاره‌شده شامل خشم پدرهای نسل قدیم همراه با ضرب و شتم به‌عنوان پدرسالاری است که در قیاس با فرزندسالاری در نسل جدید قرار گرفته بود. در واقع پدری که به تفاوت‌های نسلی توجهی نداشته و مطابق نسل قدیم عمل کرده است.

۸. پدر تبعیض‌گرا

پدر تبعیض‌گرا یکی دیگر از مضامین پرتکرار پیرامون پدر در این صفحات بود. تبعیض در این بازنمایی‌ها ناظر به دو نوع رفتار و واکنش پدر نسبت به فرزندان اتفاق می‌افتد. در نوع اول پدر غالباً بین فرزندان خود فرق گذاشته و به علت تفکر تبعیض‌آمیز، نسبت به فرزند دختر محبت و مهربانی بیش‌ازحد نشان داده و نسبت به فرزند پسر تندی و تحقیر و عتاب بیشتری اعمال کرده است. در نوع دوم نیز رفتار پدر شامل فرق

گذاشتن بین فرزندان خود و فرزندان دیگران است و به این علت به غریبه‌ها روی خوش نشان داده و با فرزندان خود ترش‌رویی کرده و سبب تحقیر آن‌ها شده است.

۹. پدر ناراست

پدر ناراست یکی دیگر از مضامین پرتکرار مطرح در کلیپ‌های واینرهای اینستاگرام پیرامون پدر بود. ناراستی اینجا اشاره به وضعیتی دارد که پدر تمام حقایق را به فرزندان خود نمی‌گوید و یا حقیقت را قلب و تغییر می‌دهد و سعی می‌کند وقایع را به نفع توجیه یا تأیید خود وارونه جلوه دهد. مثلاً در برخی از محتواهای تولید و منتشر شده به قبی آمدن پدر اشاره کرده، به گونه‌ای که رفتار پدر با گفتار او تطابق نداشته و با دروغ گفتن در مسائل مختلف به رعایت اصول اخلاقی توجهی نداشته است. پدری که با دورویی سبب کاهش جایگاه در خانواده شده و دیگر الگوی موفق برای فرزندان نیست.

۱۰. پدر بد اخلاق

یکی از مضامین پرتکرار مطرح در محتواهای تولید و منتشر شده توسط واینرهای اینستاگرام پیرامون پدر، پدر بد اخلاق بود که در کلیپ‌ها به رفتارهای ناشایست پدر همراه با توهین و ناسزا و عدم رعایت اصول اخلاقی به فرزندان خود اشاره داشته و با گیر دادن و غر زدن مدام سبب افزایش شکاف نسلی شده، به گونه‌ای که فرزند دیگر تمایلی به همراهی با پدر نداشته است؛ زیرا پدر بد اخلاق ضمن عدم صمیمیت و ارتباط نامناسب با اعضای خانواده سبب انتقال انرژی‌های منفی به سایر اعضا شده و سلب آرامش در فضا را به همراه داشته است، به گونه‌ای که استرس و اضطراب را به سایر اعضا افزایش داده است که بیانگر ارتباط خشونت‌آمیز پدر با خانواده بوده است. علاوه بر مؤلفه‌های ذکر شده درباره تصویر پدر، یافته‌های پژوهش حاضر حاکی از آن است که نحوه بازنمایی پدر توسط واینرهای اینستاگرامی تابع چند عنصر هستند. یکی از این عناصر، «اعتقاد به باورهای دینی» است. واینرهایی که معتقد به باورهای دینی هستند، احترام و محبت به پدر را در کلیپ‌های خود به مخاطب منتقل می‌نمایند. در واقع پایبندی به اعتقادات و تقوا مانع از هتک حرمت پدر می‌شود. دومین عنصر مهم «سن» واینرها می‌باشد. هرچه سن پایین‌تر باشد رعایت اصول اخلاقی در کلیپ‌ها کم‌رنگ و هرچه سن بالاتر باشد محتواها مبتنی بر رعایت اخلاق و حفظ حرمت پدر تولید و منتشر شده است. سومین عنصر مؤثر «مخاطب» است. هرچه محتوا ضد ارزش، چالشی و مبتنی بر تابوشکنی باشد، مخاطب بیشتری را به

خود جذب کرده و مورد استقبال با لایک و کامنت بیشتری قرار می‌گیرد؛ بنابراین اینرها که با هدف جذب مخاطب فعالیت می‌کنند به تعداد باز دیده‌ها اهمیت می‌دهند و ادامه مسیر کنشگری خود را به آن سمت متمایل می‌کنند. چهارمین عنصر «جنسیت» اینرها است که اکثر اینرهای که پدر را سوژه تولید محتوای طنز و تمسخر قرار داده‌اند، پسران هستند و دختران به علت ارتباط صمیمانه پدر و دختری کمتر به این نوع محتواها سوق داده شده‌اند.

بحث و ارزیابی

در مقدمه نوشتار حاضر اشاره شد که اغلب کژکارکردی‌ها و ناتنظیمی‌های خانواده ریشه در غیبت «پدر» (مرد) در مناسبات خانه دارد. این حقیقت درباره‌ی جامعه ایرانی نیز کاملاً صادق است. روشن است که منظور از غیاب پدر در مناسبات خانه، فقدان فیزیکی او نیست. بلکه منظور غیبت «اثر» اوست. «پدر مؤثر» غائب اصلی و بزرگ صحنه خانواده در ایران معاصر است. بهبود وضعیت امروز خانواده با وجود «مهم‌های متعدد»، یک «اولویت» اصلی دارد و آن هم بازگشت مردان به خانواده است. بخش اعظمی از مسائل امروز خانواده را به نحو متقنی می‌توان با غیبت مردان در مناسبات خانه و عدم ایفای باکیفیت نقش‌های «پدری»، «شوهری» و «سرپرستی» توضیح داد. این غیبت دلایل موجه و ناموجه متعددی دارد که نوشتار حاضر در مقام بحث درباره‌ی آن‌ها نیست؛ اما یکی از این دلایل ناموجه، اهریمن‌سازی، غیرت‌سازی و یا حذف «پدر» از تمام فرآیندهای خلق تصویر و روایت در فاهمه عمومی جامعه است. پدر؛ مهم‌ترین «دیگری» رسانه‌های جمعی عصر ماست و توسط آن‌ها سرکوب نشانه‌شناختی می‌گردد. از سریال پدرسالار که جایگاه «بالای سفره» را به زیر کشید تا کلیپ‌های اینستاگرامی که شوخی دستی با پدر را دستمایه لایک و کامنت قرار داده‌اند.

پژوهش حاضر به‌خوبی نشان می‌دهد که در فضای اینستاگرام چه تصویری از پدر برای مخاطبان ساخته و پرداخته می‌شود و محتواپردازان این پلتفرم چگونه به تمسخر و طرد پدر در ذهن کاربران مبادرت می‌ورزند. شاید این اقدام به نحو آگاهانه و با نیت و قصد قبلی از سوی اینرها صورت نگیرد، اما اثر سوء این محتواها در ذهن مخاطب، صرف‌نظر از نیت سازندگان آن به قوت خود باقی می‌ماند. انتشار چنین محتواهایی در اذهان عمومی به‌خصوص نسل جدید سبب تصویرسازی منفی از پدر می‌شود. در همین راستا به‌مرور زمان بی‌احترامی به پدر در خانواده‌ها افزایش و مقام و منزلت آن کاهش می‌یابد. پدری که از دیرباز در خانواده نقش محوری داشته و امروزه به همین

دلایل این جایگاه را از دست داده است. همراه شدن این محتواها با تکنیک‌های فرمی و رسانه‌ای باعث استقبال مخاطبان از آن شده است. سوژه قرار دادن پدر به همراه استفاده و اینرها از تکنیک‌های اقناعی رسانه از جمله تکرار، اغراق و بزرگ‌نمایی اتفاقات تلخ، برجسب‌زنی، برجسته‌سازی بدخلقی پدر، دروغ بزرگ، ترور شخصیت، خشونت‌گرایی، تمسخر، تحریک احساسات و عواطف باعث خلق تصاویری در بازنمایی پدر می‌گردد که به دلیل روزمره بودن سوژه‌ها زمینه همذات‌پنداری مخاطب و گرایش به دیدن و انتشار آن‌ها را فراهم می‌آورد.

خلق چنین تصاویری از پدر و فراگیر شدن آن در فضای رسانه و ذهنیت عمومی جامعه یکی از زمینه‌های اصلی تضعیف جایگاه پدر در خانواده و بی‌اعتمادی به اوست. در چنین شرایطی است که پدر از مناسبات خانواده حذف گردیده و به عنصری حاشیه‌ای در خانه تبدیل می‌گردد و نهاد خانواده را نعمت «پدر مؤثر» محروم می‌کند. درحالی‌که بازگشت پدر به خانه، ضرورت ناگزیر عصر ماست. باید به پدری و صفات و فضائل مردانگی معطوف شد. به احیاءش، به بازسازی‌اش، به تثبیتش و به تبیینش. پدری موقعیت مهم و کلیدی خانواده است که بازگشت او به خانه، محملی باثبات و آرام برای رشد، شکوفایی و ثمردهی سایر اعضای خانواده را نیز فراهم می‌آورد.

این بازگشت مسیرهای مختلفی دارد که یکی از مهم‌ترین آن‌ها رسانه است. اصلاح ذهنیت‌ها و ادراک عمومی جامعه نسبت به پدر و نقش و اعتبار او به کمک تصاویر رسانه‌ای امکان‌پذیر خواهد بود. پدری و جایگاه اصیل او در خانواده باید توسط رسانه اعتباربخشی گردد و روایت‌های شیرین، گیرا و ناب از «پدر» به سکه رایج آثار هنری و رسانه‌ای جامعه ما تبدیل گردد. هنر و رسانه باید امروز به کمک علم، سیاست و اقتصاد برای تقویت نهاد خانواده بیاید و این کمک و هم‌افزایی با خلق روایت‌های ناب و گیرا از «پدر» محقق خواهد شد. لحظات باشکوه، ناب و منحصر به فرد پدرانه می‌توانند دستمایه‌ای برای خلق این روایت‌های جذاب برای بازسازی تصویر پدر در ذهنیت جامعه قرار گیرند.

نتیجه‌گیری

شبکه‌های اجتماعی و پلتفرم‌های تعاملی به‌ویژه اینستاگرام در حال حاضر یکی از مؤثرترین رسانه‌های تولید و انتقال پیام به مخاطبان در جهان و ایران به شمار می‌رود. کاربران با حضور فعال خود در این پلتفرم و تولید و انتشار محتوا به انتقال مضامین براساس

رویکردهای خود می‌پردازند. در این میان افرادی که دارای بیشترین مخاطب و اصطلاحاً دنبال‌کننده هستند، قدرت بیشتری در انتشار محتوا و اثرگذاری بر فضای اینستاگرام دارند. یکی از موضوعاتی که اخیراً به نحو پرتکراری سوژه محتواهای طنز و هجو در این صفحات گردیده، پدر است. بر این اساس پژوهش حاضر در پی مطالعه چگونگی پرداختن به تصویر پدر در صفحات و اینترهای پر مخاطب فارسی زبان در اینستاگرام بود. یافته‌های این پژوهش منجر به استخراج ۱۰ مقوله عمده و ۸۲ دلالت مستقیم در بازنمایی تصویر پدر از میان حدود ۱۰۰ کلیپ منتشر شده در این صفحات گردید.

تمامی مقولات و دلالت‌های معطوف به تصویرسازی از پدر در این صفحات دارای سوگیری‌های منفی، تحقیرآمیز و هجوکننده جایگاه و شأن پدر بودند و مقولاتی چون پدر دم‌دستی، پدر غیرحامی، پدر خودخواه، پدر مادی‌گرا، پدر بی‌تدبیر، پدر خودرأی، پدر قدیمی و سنتی، پدر تبعیض‌گرا، پدر ناراست و پدر بداخلاق از عمده‌ترین مقولات شناسایی شده در این پژوهش بودند. به نظر می‌رسد تولیدات رسانه‌ای با چنین مضامینی از پدر و فراگیر شدن آن در فضای مجازی یکی از زمینه‌های اصلی تضعیف جایگاه و نقش پدر در خانواده به‌ویژه در اذهان نوجوانان است.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

منابع و مأخذ

قرآن کریم

- ایمان، محمدتقی و محمودرضا نوشادی (۱۳۹۰). روش تحقیق کیفی، فصلنامه پژوهش، ۳(۲)، ۱۵-۴۴.
- بهمنی، مهرداد (۱۳۹۶). بازنمایی رسانه‌ای از مردانگی در نظام پدرسالار با رویکرد نشانه‌شناسی گفتمانی؛ مطالعه موردی: سریال ستایش، پژوهش‌های ارتباطی، ۲۴(۹۰)، ۹۳-۱۱۶.
- <https://doi.org/10.22082/cr.2017.48543.1149>
- حرعاملی، محمدبن حسن (۱۴۱۶ ق). وسایل الشیعه الی تفصیل مسائل الشریعه، قم: مؤسسه آل‌البیت لاحیاء التراث.
- ذکایی، محمدسعید و محمد فتح‌نیا (۱۳۹۲). نحوه بازنمایی روابط بین نسلی در سریال‌های ایرانی پربیننده، فصلنامه جامعه‌پژوهی فرهنگی، ۴(۴)، ۲۹-۵۴.
- سروری زرگر، محمد (۱۳۹۰). نشانه‌شناسی بازنمایی خانواده در آگهی‌های بازرگانی، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، ۱۸(۶۷)، ۳۳-۶۲.
- <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.25382977.1390.18.67.2.8>
- صفری، جهانگیر و ابراهیم ظاهری عبدوند (۱۳۹۶). بررسی تأثیر مدرنیته بر جایگاه پدر/شوهر در خانواده ایرانی با تکیه بر رمان‌های فارسی، پژوهش‌های ادبی، ۱۴(۵۶)، ۳۱-۵۲.
- <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.17352932.1396.14.56.1.2>
- طالبان، محمدرضا و مبشری، محمد و مصطفی مهرآیین (۱۳۸۹). بررسی روند دگرگونی ارزشی در ایران (۱۳۵۳-۱۳۸۸)، دانشنامه علوم اجتماعی، ۲(۳)، ۲۳-۶۳.
- فرامرزیانی، سعید و هاشمی، شهناز و علی اکبر فرهنگی (۱۳۹۵). نقش رسانه‌های مجازی در تغییرات ارزش‌های اجتماعی با تأکید بر شبکه‌های اجتماعی تلگرام و فیس‌بوک، فصلنامه توسعه اجتماعی، ۱۰(۴)، ۱۲۳-۱۴۸.
- <https://doi.org/10.22055/qjssd.2016.12381>
- قاسمی، امیرحسین (۱۴۰۲). نقش رسانه‌های اجتماعی در تغییرات فرهنگی و اجتماعی، کنفرانس یافته‌های نوین در مدیریت، روانشناسی و حسابداری.
- مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۴ ق). بحارالانوار، بیروت: موسسه الوفاء.
- مسعودی، حمید و همکاران (۱۳۹۴). تأثیر نقش پدری بر تربیت دینی فرزندان در بین خانواده‌های شهر مشهد، فصلنامه تربیت اسلامی، ۱۰(۲۰)، ۱۳۵-۱۵۵.
- شریعتمدار، آسیه و همکاران (۱۴۰۲). تجربه زیسته نحوه پذیرش و سازگاری با فقدان پدر: در فرزندان شاهد و غیرشاهد، فصلنامه فرهنگی- تربیتی زنان و خانواده، ۱۸(۶۴)، ۲۲۱-۲۴۱.
- میرعلی‌ملک، راضیه (۱۴۰۰). نقش پدر در قاب تلویزیون: تحلیل انتقادی نحوه بازنمایی پدر در مجموعه‌های

طنز تلویزیونی، چاپ اول، دین و رسانه (وابسته به اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران).

Holy Quran

Adams, P., Milner, J., & Sharaf, A. (1985). Psychology of fatherless children. Translated by Khosrow Bagheri, and Mohammad Attaran. First Edition. Tehran: Tarbiat Publications.

Amina S. Lisa T. Sabrina D. Raphaëlle J. Kathryn W. Adam S. David W. L. M. Jess H. (2024). Fathers' use of social media for social comparison is associated with their food parenting practices, *Appetite* Volume 194, 1 March 2024.

Arrigo, E. (2018). Social media marketing in luxury brands: A systematic literature review and implications for management research. *Journal of Management Research Review*, 41(6).

Askeland, K. G., Bøe, T., Breivik, K., La Greca, A. M., Sivertsen, B., & Hysing, M. (2020). "Life events and adolescent depressive symptoms: Protective factors associated with resilience. *PloS one*, 15(6), e0234109.

Bahmani, Mehrzad (2017). Media Representation of Masculinity in the Patriarchal System with a Discursive Semiotic Approach; Case Study: Setayesh Series, *Communication Research*, 24 93-116, 90(. <https://doi.org/10.22082/cr.2017.48543.1149> [In Persian]

Baumrind, D; "Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior"; *Genetic Psychology Monographs*, 1967, V.75, PP.43-88.

Bohlin, G., Hagekull, B., & Rydell, A.M. (2000). Attachment and social functioning: A longitudinal study from infancy to middle childhood. *Social Development*, 9, 24-39.

Caliandro, A., & Graham, J. (2020). Studying Instagram Beyond Selfies. *Social Media + Society*, 6(2), 1-7205630512092477. doi: 10.1177/2056305120924779.

Chen, Guo. (2021). The Role of Parents in Their Children's Gender Identity, Atlantis Press SARL.

Chiu, M., Rahman, F., Vigod, S., Lau, C., Cairney, J., & Kurdyak, P. (2018). Mortality in single fathers compared with single mothers and partnered parents: a population-based cohort study. *The Lancet Public Health*, 3(3), e115-e123.

Diener, M. L., Magelsdorf, S. C., Mchale, J. L., & Frosch, C. (2010). Infants behavior strategies for emotion regulation with fathers and mothers: Associations with emotional expressions and attachment quality. *Infancy*, 3(2), 153-174.

Faramarzani, Saeed and Hashemi, Shahnaz and Ali Akbar Farhangi (2016). The role of virtual media in changes in social values with emphasis on social networks Telegram and Facebook, *Quarterly Journal of Social Development*, 10(4), 123-148. <https://doi.org/10.22055/qjdsd.2016.12381>. [In Persian]

Feigelman, W., Feigelman, B., & Range, L. M. (2020). Grief and healing trajectories of drugdeath-be-reaved parents. *OMEGA-Journal of Death and Dying*, 80(4), 629-647.

Gao, D., Liu, J., Xu, L., Mesman, J., & Gee, M.V. (2022). Early Adolescent Social Anxiety: Differential Associations for Fathers' and Mothers' Psychologically Controlling and Autonomy-Supportive Par-

- enting. *Journal of Youth and Adolescence*, 51:1858-1871.
- Ghasemi, Amir Hossein (2023). The role of social media in cultural and social changes, Conference on New Findings in Management, Psychology and Accounting. **[In Persian]**
- Hall, S. (1997). *The Work of Representation*, In *Cultural Representation and Signifying Practice*. London: Sage.
- Haramali, Mohammad bin Hassan (1416 AH). *Shiite Tools to the Details of Sharia Matters*, Qom: Al-Bayt Institute for the Revival of Heritage. **[In Persian]**
- Iman, Mohammad Taqi and Noshadi, Mahmoud Reza (2011). *Qualitative Research Method*, *Journal of Research Quarterly*, No. 6 **[In Persian]**
- Jimeno, M. V., Ricarte, J. J., Toledano, A., Mangialavori, S., Cacioppo, M., & Ros, L. (2022). Role of Attachment and Family Functioning in Problematic Smartphone Use in Young Adults. *Journal of Family Issues*, 43(2), 375-391.
- Joo-Young L. (2023). 10.1 Representations of Korean Fathers in Media: An Analysis of Contemporary Song Lyrics, *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry* Volume 62, Issue 10, Supplement, October 2023, S15-S16.
- Kadir, A., Shenoda, S., & Goldhagen, J. (2019). Effects of armed conflict on child health and development: a systematic review. *PloS one*, 14(1), e0210071.
- Kartika S. D., Unika P., Imam S. (2015). Children's Aggressive Behavior Tendency in Central Java Coastal Region: The Role of Parent-Child Interaction, Father's Affection and Media Exposure, *Procedia Environmental Sciences* Volume 23, 2015, 192-198.
- Kemp, S. (2019). *Digital in 2019*. Retrieved from <https://wearesocial.com/global-digital-report-2019>.
- Kirby, J. N. (2019). Nurturing family environments for children: Compassion-focused parenting as a form of parenting intervention. *Education Sciences*, 10(1), 3.
- Mirali Malek, Razieh (2011). *The role of the father in the television frame: a critical analysis of the way the father is represented in television comedy series*, first edition, Religion and Media (affiliated with the General Directorate of Islamic Media Research of the Islamic Republic of Iran Broadcasting Organization). **[In Persian]**
- Majlisi, Mohammad Baqir (1404 AH). *Bihar al-Anwar*, Beirut: Al-Wafah Institute. **[In Persian]**
- Masoudi, Hamid et al. (2015). The impact of the father's role on the religious upbringing of children among families in Mashhad, *Islamic Education Quarterly*, Volume 10, No. 20. **[In Persian]**
- Rebecca D. F. (2020). *Fathers in the Media*, *The International Encyclopedia of Gender, Media, and Communication*,
- Safari, Jahangir and Zahiri Abdvand, Ibrahim (2017). Studying the impact of modernity on the status of the father/husband in the Iranian family based on Persian novels, *Literary Research*, 14(56), 31-52. **[In Persian]** <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.17352932.1396.14.56.1.2>

Sarah C. H., Martha A., Damien W. R. (2017). Ideological dilemmas in accounts of primary caregiving fathers in Australian news media, *Discourse, Context & Media* Volume 20, December 2017, Pages 116-123.

Sarvari Zargar, Mohammad (2011). Semiotics of family representation in commercial advertisements, *Communication Research Quarterly*, 18(6)6733-62, [In Persian] <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.25382977.1390.18.67.2.8>

Shariatmadar, Asiyeh et al. (2013). Lived experience of accepting and adapting to the absence of a father: in witness and non-witness children, *Cultural-Educational Quarterly of Women and Family*, Volume 18, No. 64, 221-241. [In Persian]

Zakaeci, Mohammad Saeed and Fathinia, Mohammad (2013). The Representation of Intergenerational Relations in Popular Iranian TV Series, *Journal of Cultural Sociology*, 4(4)429-54, . [In Persian]

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.